

PRIKAZI I DISKUSIJE

Mr. sc. Elizabeta Ivičević*

**SEMINAR IZ MEĐUNARODNOG KAZNENOG
PRAVA MEĐUNARODNA SURADNJA
U KAZNENIM STVARIMA
Sirakuza, 16.-29. svibnja 2004.**

1. UVODNE NAPOMENE O SEMINARU

U svibnju ove godine, na Međunarodnom institutu za visoke studije iz kaznenih znanosti u Sirakuzi, održan je dvotjedni specijalistički seminar iz međunarodnog kaznenog prava na temu međunarodne suradnje u kaznenim stvarima. Seminar je pohađalo šezdesetak polaznika – mladih penalista iz cijelog svijeta, a vremenski i sadržajno bio je podijeljen u dvije cjeline. Tako su prvi tjedan polaznici pratili predavanja uglednih znanstvenika i stručnjaka s područja međunarodnog kaznenog prava o nekim značajnim pitanjima povezanim s problematikom međunarodne suradnje u kaznenim stvarima. Osim što su pratili predavanja, polaznici su imali prilike sudjelovati u živim raspravama koje su se redovito razvijale nakon svakog pojedinog predavanja. Stečeno su znanje, kao i svoje osobne stavove, polaznici mogli primijeniti odnosno izraziti tijekom drugog tjedna seminara, kada je održano natjecanje - *Moot Court Competition*. U natjecanju su polaznici sudjelovali podijeljeni u natjecateljske skupine, sastavljene od tri ili četiri natjecatelja.

**2. NEKA RAZMATRANA PITANJA MEĐUNARODNE
SURADNJE U KAZNENIM STVARIMA**

2.1. Modaliteti međunarodne suradnje u kaznenim stvarima

Uvodno predavanje o modalitetima međunarodne suradnje u kaznenim stvarima održao je M. Cherif Bassiouni, profesor na *DePaul University, College of Law*, predsjednik Međunarodnog instituta za visoke studije iz kaznenih znanosti u Sirakuzi i predsjednik Međunarodnog udruženja za kazneno pravo (*AIDP*). Usprkos snažnom razvoju međunarodnog kaznenog prava, pitanja međunarodne suradnje još uvijek dominantno uređuju nacionalni izvori prava.

* Mr. sc. Elizabeta Ivičević, asistentica Pravnog fakulteta u Zagrebu

Tako i šest osnovnih modaliteta međunarodne suradnje¹ uređuju nacionalni pravni sustavi, kojima nije moguće nametnuti obvezu ujednačavanja određenih pravnih standarda i postupaka. Premda takav nacionalni pristup čak može biti “podignut” na međunarodnu razinu, to još uvijek ne znači da će i modaliteti međunarodne suradnje biti internacionalizirani. Ipak, određenu mogućnost napretka profesor Bassiouni vidi ponajprije u usvajanju integriranih regionalnih modela uređenja međunarodne suradnje. Štoviše, upravo ti regionalni modeli mogli bi biti i značajan korak ka harmonizaciji nacionalnih pravnih sustava u navedenoj materiji.

2.2. Teorije o domaćoj i ekstrateritorijalnoj kaznenoj jurisdikciji, uključujući univerzalnu jurisdikciju

Predavanje na temu domaće i ekstrateritorijalne kaznene jurisdikcije održao je Steven Becker, odvjetnik zaposlen u Uredu branitelja za prizive države Illinois. Uz ostale osnovne teorije o kaznenoj jurisdikciji,² teorija univerzalne jurisdikcije, podupirana doktrinom *aut dedere aut judicare*, nameće se kao teorija o svojevrsnoj “rezervnoj jurisdikciji”, utemeljenoj na samom kaznenom djelu. Naime, njezina svrha nije zakidanje nacionalnih jurisdikcija, već osiguranje jurisdikcije u slučajevima kada je neko kazneno djelo izvan dosega određene nacionalne jurisdikcije, te bi se, prema mišljenju gospodina Beckera, u tom smislu trebala i prakticirati.³

2.3. Konkurencija kaznene jurisdikcije nacionalnih i međunarodnih sudbenih tijela

Predavanje o problematici konkurencije kaznene jurisdikcije nacionalnih i međunarodnih sudbenih tijela održao je Salim A. Nakhjavani, pomoćni pravni savjetnik Ureda tužitelja Međunarodnog kaznenog suda. Svoje predavanje posvetio je usporedbi odredbi statuta *ad hoc* kaznenih sudova, konkretno odredbi

¹ Šest je osnovnih modaliteta međunarodne suradnje u kaznenim stvarima: 1. izručenje; 2. uzajamna pravna pomoć; 3. transfer kaznenog postupka; 4. transfer osuđenika; 5. priznanje stranih kaznenih presuda; 6. zamrzavanje i zapljena imovine.

² Riječ je o sljedećim teorijama: teoriji teritorijalne jurisdikcije, teoriji aktivnog personaliteta, teoriji pasivnog personaliteta i teoriji zaštićenih interesa.

³ Naime, postoje tri glavne teorije o univerzalnoj jurisdikciji: 1. maksimalistička teorija, koja teži široj primjeni univerzalne jurisdikcije; 2. minimalistička teorija, koja često nije čisto vrijednost univerzalne jurisdikcije, dajući prednost zaštiti nacionalnog suvereniteta; 3. umjerena teorija, prema kojoj bi se univerzalna jurisdikcija trebala primjenjivati kako bi se onemogućilo izbjegavanje kaznene odgovornosti, isključujući pri tome svaku mogućnost njezine zlouporabe.

Statuta Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje: Statut MKSJ), i Statuta Međunarodnog kaznenog suda (dalje: Rimski statut), koje različito uređuju navedenu problematiku. Naime, odredba čl. 9. Statuta MKSJ predviđa prvenstvo jurisdikcije Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju pred jurisdikcijom nacionalnih sudova, dok odredba čl. 17. Rimskog statuta propisuje načelo komplementarnosti nacionalnih sudova i jurisdikcije Međunarodnog kaznenog suda.

2.4. Izručenje

Svoje predavanje na temu izručenja profesor Bassiouni posvetio je ponajviše materijalnopравnim pretpostavkama za izručenje, posebno se osvrnuvši na problem izuzimanja političkih delikata kao “neekstradibilnih” delikata. Pored tzv. “čistih” političkih delikata,⁴ na koje se redovito i bez zadržki primjenjuje pravilo “iznimke političkih delikata” kada je riječ o izručenju, postoje i relativni politički delikti. Naime, potonji uključuju i nasilje koje je uzgredno počiniljevom političkoj namjeri ili motivu. Neke opasnosti koje povlači opisano tumačenje pojma političkog delikta, koje obuhvaća i relativne političke delikte, moguće je unaprijed predvidjeti. Stoga nacionalni pravni sustavi u sve većoj mjeri predviđaju i “iznimku od iznimke”, kako bi se međunarodni zločini⁵ izuzeli od primjene iznimke političkog delikta.⁶

2.5. Predaja međunarodnim kaznenim sudovima (*ad hoc* kaznenim sudovima i Međunarodnom kaznenom sudu)

O temi predaje međunarodnim kaznenim sudovima govorio je Aleksander Knoops, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Utrechtu. U uvodnom dijelu svoga predavanja profesor Knoops upozorio je na razliku između vertikalnog, odnosno naddržavnog modela koji se primjenjuje pred *ad hoc* sudovima te mješovitog horizontalno-vertikalnog modela predviđenog za slučajeve predaje Međunarodnom kaznenom sudu. Nadalje, profesor Knoops ukazao je na neke specifičnosti postupka predaje pojedinim od navedenih sudova. Naposljetku je

⁴ Tipičan “čisti” politički delikt predstavlja, primjerice, tzv. “verbalni delikt” koji ne uključuje nikakav akt nasilja.

⁵ Riječ je o zločinima koji su predmet mnogih međunarodnih konvencija te za koje je predviđena dužnost progona ili izručenja.

⁶ Opširnije o iznimci političkih delikata v. Bassiouni, M. C., *International Criminal Law*, Second edition, Volume II, Procedural and Enforcement Mechanisms, Transnational Publishers, Inc., Ardsley, New York, 1999., str. 241-244.

iznio zaključke o glavnim sličnostima uređenja instituta predaje *ad hoc* sudovima i Međunarodnom kaznenom sudu. Tako, primjerice, nije predviđeno poštovanje tradicionalne iznimke političkih delikata kao neekstradibilnih delikata, niti iznimke kod predaje vlastitih državljana, kao niti uvažavanje tradicionalne ustanove imuniteta u odnosu na izručenje. Međutim, u uređenju instituta predaje postoje i značajne razlike. Tako se, primjerice, zahtjev za specijalitetom ne primjenjuje pred *ad hoc* sudovima, kao niti pravilo *ne bis in idem*, što nije slučaj kod Međunarodnog kaznenog suda.

2.6. Uzajamna pravna pomoć: perspektive

Predavanje na temu uzajamne pravne pomoći održali su Kimberly Prost, zamjenica direktora Odjela pravnih i ustavnih poslova Tajništva *Commonwealtha*, te Gioacchino Polimeni, talijanski sudac. Na početku svoga predavanja upozorili su na problem nepodudarnih definicija uzajamne pravne pomoći u brojnim bilateralnim i multilateralnim međunarodnim sporazumima.⁷ Posebno su istaknuli da pravna pomoć ne obuhvaća samo sudbenu pomoć, nego i druge oblike uzajamne pomoći.⁸ Glavni problemi koji opterećuju postojeće mehanizme uzajamne pravne pomoći su sljedeći: odugovlačenje postupka, neodgovarajuća kvaliteta zamolnica⁹ te problemi prouzročeni nepodudarnostima *civil law* i *common law* sustava. Zaključno, predavači su upozorili na mogućnost da se trenutno prevladavajući mehanizam pružanja uzajamne pravne pomoći putem diplomatskih kanala zamijeni mehanizmom izravne suradnje “središnjih vlasti”, odnosno ministarstava pravosuđa, čime bi se znatno povećala njegova učinkovitost.

2.7. Specifični problemi povezani s izručenjem, u kontekstu terorizma i organiziranog kriminala

Predavanje koje je održao Andrew Wells, viši pravni savjetnik Ureda Ujedinjenih naroda za kontrolu droge i sprječavanje kriminala, bilo je usredo-

⁷ Kao primjer recentne definicije uzajamne pravne pomoći predavači su naveli onu iz čl. 18. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta od 12. prosinca 2000.

⁸ Predavači su istaknuli sljedećih nekoliko tipova uzajamne pravne pomoći, koje smatraju najučestalijima: identifikacija i lociranje osoba; ispitivanje svjedoka; dostava isprava; obavljanje pretrage i zapljene; transfer dokaza; privremeni transfer svjedoka koji se nalaze u pritvoru.

⁹ Naime, postojeći mehanizmi funkcioniranja uzajamne pravne pomoći su prespori, čemu u velikoj mjeri pridonose i na neodgovarajući način sastavljene zamolnice, primjerice nepotpune ili loše prevedene zamolnice.

točeno na šest specifičnih problema koji u pravilu prate postupak u povodu zahtjeva za izručenjem u slučajevima terorizma odnosno organiziranog kriminala.¹⁰ Prvi je problem ustrajanje na očuvanju državnog suvereniteta, budući da se izručenje odnosno suđenje u stranoj državi može smatrati povredom teritorijalnog suvereniteta određene države. Drugi je problem pravo azila, s obzirom na shvaćanje ustanove izručenja kao ustanove koja je suprotna pravu azila. Treći problem predstavljaju moguće procesne zloporabe odnosno mogućnosti diskriminacije. Četvrti je problem konkurencija jurisdikcija, s obzirom na nacionalnu sigurnost, javni red i druge bitne razloge zbog kojih određena država može ustrajati na svojoj jurisdikciji. Peti je problem zahtjev za obostranom kažnjivosti, koji je još uvijek često glavna zapreka izručenju. Naposljetku, šesti su problem uloženi prizivi protiv odluka kojima se udovoljava zahtjevima za izručenje, budući da često dovode do odugovlačenja postupka izručenja.

2.8. Zamrzavanje i zapljena imovine

Predavanje o problematici zamrzavanja i zapljene imovine održao je Bent Mejbörn, glavni administrator Sudbene suradnje u kaznenim stvarima Glavnog tajništva Vijeća Europske unije. Uvodno je istaknuo razliku između zapljene kao privremene mjere i oduzimanja kao konačne sudbene mjere, naglasivši potrebu prethodnog utvrđivanja povezanosti određene imovine s kaznenim djelom zbog kojeg se primjena neke mjere zahtijeva. Pri tome također dolazi u obzir primjena načela obostrane kažnjivosti, kao i sve posljedice koje primjena tog načela inače povlači u slučajevima izručenja. Budući da nacionalna zakonodavstva nemaju ujednačene propise o tome koja imovina može biti zamrznuta odnosno oduzeta, osim načela obostrane kažnjivosti u obzir bi došla i primjena načela obostrane mogućnosti zamrzavanja (*double freezability*) te obostrane mogućnosti oduzimanja (*double confiscability*). Nadalje, osim globalnih instrumenata koji, iako imaju globalni utjecaj, nisu u dostatnoj mjeri implementirani u nacionalna zakonodavstva, postoje i određeni regionalni instrumenti. Tako, primjerice, Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom od 8. studenoga 1990., donesena u okviru Vijeća Europe, iako ograničenih mogućnosti primjene kada je riječ o oduzimanju imovine, zapravo predstavlja sveobuhvatniji instrument od spomenutih globalnih instrumenata, a osim toga ima i veće izgleda za uspješnu implementaciju u nacionalna zakonodavstva. Naposljetku, nekoliko pravnih akata Europske unije također uređuje problematiku zamrzavanja i

¹⁰ Predavač je istaknuo da su terorizam i organizirani kriminal usko povezani, no da su ključna razlika između tih dviju pojava u cijelosti politički ciljevi specifični za kaznena djela terorizma.

oduzimanja imovine. Riječ je ponajprije o okvirnim odlukama, odnosno prijedlozima okvirnih odluka.

2.9. Pravne mjere u borbi protiv financiranja terorizma

Predavanje na temu pravnih mjera u borbi protiv financiranja terorizma održali su Mohammed Abdel Aziz, sudac predsjedatelj Suda u Kairu, i Ahmed Seif El Dawla, savjetnik Protuterorističkog odbora Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. Nakon što su uvodno istaknuli razliku između pranja novca i financiranja terorizma, predavači su financiranje terorizma definirali kao postupak koji se odvija kroz četiri faze: 1. prikupljanje sredstava; 2. držanje sredstava; 3. premještanje ili transfer sredstava; 4. disperzija sredstava radi poduzimanja terorističkih akata. Brojni regionalni i međunarodni instrumenti predviđaju pravne mjere za suzbijanje financiranja terorizma, među kojima su posebno istaknute Specijalne preporuke FATF-a¹¹ o financiranju terorizma, koje predlažu sljedeće: ratifikaciju i implementaciju instrumenata predviđenih u okviru Ujedinjenih naroda; inkriminiranje financiranja terorizma i s njime povezanog pranja novca; zamrzavanje i oduzimanje imovine terorista; izvješćivanje o sumnjivim transakcijama potencijalno povezanim s terorizmom; održavanje i provođenje međunarodne suradnje. Posebnu pozornost predavači su posvetili problematici tzv. alternativnih sustava novčanih pošiljki, konkretno *Hawali* (arapski: transfer), neformalnom sustavu transfera novca ili drugih vrijednosti u arapskim zemljama.¹² Na kraju, predavači su zaključili da, iako *Hawala* ima određene negativne značajke, kao što su otežano ulaženje u trag novčanim transakcijama i velike mogućnosti zlorabe putem financiranja terorizma i drugih kaznenih djela, ipak ima i određenih prednosti. Naime, *Hawala* zapravo predstavlja uspješan poslovni model,¹³ a istovremeno joj postojeći bankovni sustav ne nudi odgovarajuću, jednako prihvatljivu i pristupačnu alternativu.

¹¹ Grupa za financijsku akciju (*Financial Action Task Force, FATF*) međuvladino je multidisciplinarno tijelo koje postavlja standarde te razvija i unapređuje politiku suprotstavljanja pranju novca i financiranju terorizma. Trenutno ima 33 članice, od čega 31 državu i 2 međunarodne organizacije, te 20 promatrača. <http://www.oecd.org/fatf>

¹² Korištenjem neformalnog sustava zaobilaze se regularne financijske ustanove, a umjesto njih usluge transfera novca ili drugih vrijednosti obavljaju financijske institucije izvan bankovnog sektora, ili neki drugi poslovni subjekti. Pri tome, navedene se usluge obavljaju bilo putem regularnog financijskog sustava, bilo putem mreže mehanizama koji funkcioniraju izvan regularnog financijskog sustava.

¹³ Ljudi se koriste *Hawalom*, između ostalog, zbog povoljnijeg valutnog tečaja, brže i jeftinije usluge i povoljnije provizije, a u krajnjoj liniji i iz vjerskih, kulturoloških, socijalnih, političkih te ekonomskih razloga (primjerice u slučajevima kada su određenoj državi nametnute sankcije odnosno embargo).

2.10. Priznanje stranih kaznenih presuda

O problematici priznanja stranih kaznenih presuda, u kontekstu nastojanja za očuvanjem ravnoteže između garancija osobnih prava i sloboda, s jedne, te učinkovitosti međunarodne suradnje, s druge strane, predavanje je održao Vincenzo Militello, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Palermu. Prema njegovu mišljenju, preispitivanje različitih čimbenika priznanja stranih kaznenih presuda ne može se voditi samo formalnim kriterijima, budući da na međunarodnoj razini još uvijek ne postoji jedinstveni instrument tog preispitivanja. Naprotiv, treba primjenjivati funkcionalno-materijalnu analizu, koja razotkriva razloge zbog kojih se institut priznanja stranih kaznenih presuda smatra "utvrdom kaznenog nacionalizma" u današnje doba snažne internacionalizacije kaznenopravnih sustava. Ipak, internacionalizacija pomalo zahvaća i taj institut, što u supranacionalnom kontekstu proizlazi iz tumačenja odredbi članka 20. Rimskog statuta. Osim toga, načelo uzajamnog priznanja sudskih presuda ugrađeno je i u mnoge pravne akte Europske unije. Zaključno, najvažnije je pronaći i zadržati ravnotežu između dviju tendencija koje podupiru primjenu instrumenta priznanja stranih kaznenih presuda u nacionalnim pravima i u međunarodnom pravu: tendencije učinkovitosti primjene tog instrumenta kao sredstva suprotstavljanja kriminalu, s jedne, te tendenciju zaštite prava građana, napose poštovanjem pravila *ne bis in idem*, s druge strane.

3. MOOT COURT

Ovogodišnje natjecanje bilo je posvećeno problematici vertikalne i horizontalne prakse međunarodnog kaznenog prava,¹⁴ konkretno pronalaženju mogućih pravnih rješenja u slučajevima kada se vertikalna i horizontalna praksa djelomično preklapaju. Zadaci s kojima su se susreli natjecatelji obuhvaćali su, između ostalog, i problematiku različite pravne prirode te prakse predaje i izručenja u međunarodnom kaznenom pravu. Pri rješavanju postavljenih zadataka natjecatelji su mogli primijeniti znanje stečeno na održanim predavanjima i kroz provedene rasprave te znanje prikupljeno daljnjim proučavanjem stručne i znanstvene literature o toj problematici. Osim svoga znanja, natjecatelji su imali prilike pokazati i vlastitu kreativnost te snalažljivost u rješavanju pravnih problema iz područja međunarodne suradnje u kaznenim stvarima.

¹⁴ Vertikalna praksa manifestira se kroz odnos odnosno suradnju između međunarodnog sudbenog tijela i države, a horizontalna praksa kroz međudržavnu suradnju u kaznenim stvarima.

